

Bestrijd het kwaad dat ‘ecologisch onbenul’ heet

Onlangs heb ik mijzelf getrakteerd op een exemplaar van ‘De Nederlandsche Vogelen’ van Sepp en Nozeman. Dat boek dateert uit 1770 en is recentelijk als facsimile-uitgave herverschenen. Iedere dag mag ik van mijzelf één pagina omslaan en een volgende soortbeschrijving lezen. Zo kwam ik terecht bij de Pimpelmees: ‘Zij leeven meestal van Bloedeloze Diertjens, en van derzelver Eijeren. Zij verslinden ongelooflyk groote menigten van die beiden, in den Zomer en in den winter; en zij dienen dus zeer merkelyk, om het Evenwicht te helpen bewaren, waardoor de schadelijke Insekten (...) niet doen, welken zij anders zeer zeker aanrechten zouden.’ De taal moge achttiende-eeuws zijn, de formulering nogal moeizaam, maar de gedachte erachter is duidelijk: nuttige en schadelijke soorten houden elkaar in evenwicht.

Natuurlijk evenwicht

Dat er een evenwicht heerst tussen soorten, is één van de meest wijd verbreide en hardnekkige misverstanden over de natuur. Bijna iedereen, vooral wie die niet zoveel verstand heeft van natuur, populatiedynamiek en ecologie, denkt dat in beginsel nuttige en schadelijke soorten elkaar in balans houden. Bij nadere overdenking is het eigenlijk een heel onwaarschijnlijke gedachte dat de natuur rekening zou houden met economische belangen en dat de mens een handje zou helpen door voor een evenwicht te zorgen. Dat kortzichtige mensen dat dan weer zouden verstoren! David Lack wist al in de jaren vijftig van de vorige eeuw dat het zo niet werkt (Lack 1954). Hij toonde aan door middel van langjarige cijferreeksen dat een populatie er ieder jaar anders voorstaat, al naar gelang de hoeveelheid voedsel, de aantallen predatoren, de beschikbaarheid van schuilplaatsen, het weer, emigratie, immigratie en andere omstandigheden. Geen jaar is hetzelfde en ook de stand fluctueert van jaar tot jaar. Het kan zelfs voorkomen dat de gemiddelde populatieomvang over een bepaalde periode een zuiver rekenkundig gegeven is, dat in geen enkel jaar daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Voor ons vogelaars is dit allemaal gesneden

koek, maar het publiek gelooft intussen nog steeds in dat evenwicht. Kennelijk hebben wij verzuimd dit het publiek te vertellen.

Zo zijn er nog wel meer opvattingen over de natuur die welbeschouwd niet meer van deze tijd zijn. Bijvoorbeeld de opvatting dat een diersoort waarvan op een bepaald moment de aantallen flink toenemen, dreigt ‘de pan uit te rijzen’ of dreigt ‘een plaag’ te worden. Zie de berichtgeving in de krant over ganzen. Toenemende aantallen zijn een consequentie van veranderende ecologische kansen, maar vroeg of laat is het draagvlak van het systeem bereikt. Je moet ecologisch geduld hebben om op een gegeven moment de S-curve in de populatieontwikkeling te zien afvlakken. Deze complexiteit is bepaald nog niet tot het grote publiek doorgedrongen. Ook niet tot agrariërs en jagers en zeker niet tot bestuurders.

Deze onvolkomenheid is het gevolg van het feit dat wij natuurkenners het klaarblijkelijk niet belangrijk vinden om onze inzichten met anderen in de samenleving te delen. Of misschien moet ik zeggen: van het feit dat wij verwachten dat anderen dat wel zullen doen. Bijvoorbeeld de Vereniging voor natuur- en milieueducatie IVN. Deze organisatie is immers 55 jaar geleden speciaal opgericht met het oogmerk het publiek door middel van voorlichting, excursies, exposities, lespakketten en dergelijke te informeren over het reilen en zeilen in de natuur en warm te maken voor al wat leeft en groeit. De achterliggende gedachte was, dat er dan een vanzelfsprekende taakverdeling zou zijn tussen Natuurmonumenten (en de provinciale landschappen) als hoeders van natuurterreinen, en de stichting Natuur en Milieu (en de provinciale natuur- en miliefederaties) als belangenbehartigers in de publieke arena. Terreinbeheer, belangenbehartiging en educatie, logischer kan het niet.

Gouden driehoek

Zo lijkt het. Want in de praktijk is die educatie vooral binnengekomen bij een beperkte groep natuurgeïnteresseerden en wel in de vorm van elementaire kennis van algemene soorten. Het IVN heeft zich altijd sterk geconcentreerd op de organisatie van natuur-excursies en de opleiding van bijbehorende

natuurgidsen en op de vervaardiging van 'leskisten' voor scholen. Het brede publiek (de politiek, recreatieondernemers, boeren, natuurgebruikers en andere belanghebbenden van de natuur) kent het IVN niet en heeft geen sjoerge van hoe het werkt in de natuur. Vinden wij het dan vreemd dat de mensen zich van alles laten aansmeren en elkaar napraten? Dat de mensen denken dat er in Nederland geen echte natuur meer is omdat alles 'man made' is. Dat er geen natuurlijk evenwicht is en dat daarom vossen moeten worden afgeschoten. Dat er te veel ganzen zijn, te veel kraaien, te veel Roeken, te veel Eksters, te veel Gaaien. Dat roofvogels onze weidevogels naar het leven staan. Dat er genoeg Kieviten zijn om het rapen van kievitseieren toe te staan. Dat het best wel goed gaat met de natuur omdat er nieuwe natuur bijkomt. Dat er weliswaar vogelsoorten uitsterven maar toch ook veel vogels bijkomen, zodat het er per saldo niet slecht voorstaat. Dat ook maïs natuur is. En zo voort!

Deze treurige verzameling onkundes en misverstanden hebben wij natuurkenners laten ontstaan en voortwoekeren. Zonder er professioneel iets tegen te ondernemen, maar nu hebben wij er last van. Nu worden ganzen vergast in de wijde omgeving van Schiphol, ook op plaatsen waar de vliegtuigen al lang boven de wolken verdwenen zijn. Nu weet slechts een kleine groep insiders dat in de laatste dertig jaar in Europa niet minder dan 230 miljoen vogels in rook zijn opgegaan. Nu is vastgesteld dat neonicotinoïden verantwoordelijk zijn voor de sterfte van wilde bijen en insectenetende vogels, zonder dat de staatssecretaris optreedt.

De agrarische sector

Dan heeft de agrarische sector zijn zaakjes beter voor elkaar. Die heeft er al jaren geleden voor gezorgd dat agrarisch beleid ingebed is in 'de gouden driehoek': onderzoek, voorlichting, onderwijs (OVO). Die heeft ervoor gezorgd dat er een landbouwuniversiteit is en een heel stelsel van proefstations en bedrijfsvoorlichters. Dat er een stoet welbespraakte woordvoerders klaarstaat zodra veeziekten ontstaan, epidemieën uitbarsten, Q-koorts zich verspreidt, gezonde dieren massaal 'ge-ruimd' worden en andere wantoestanden aan de dag treden.

Eind 2014 is in Wageningen het Centre for Avian Population Studies (CAPS) opgericht. Het is bedoeld als netwerk- en kenniscentrum

voor onderzoek naar vogelpopulaties. Vogelbescherming Nederland, Sovon Vogelonderzoek, het Vogeltrekstation, het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW) en de Radboud Universiteit Nijmegen hebben de handen ineengeslagen om gezamenlijk onderzoek te bevorderen naar de demografie van vogelpopulaties en naar de factoren die daarop van invloed zijn. Dit alles teneinde een krachtige basis te bevorderen voor bescherming en beheer.

Eigen driehoek

Dat klinkt heel logisch. De oprichters van CAPS geloven rotsvast dat overheden en natuurorganisaties, maar ook het bedrijfsleven, met de door CAPS aangeleverde wetenschappelijke kennis effectieve maatregelen kunnen nemen. Maar dat geloof is naïef. Zo werkt het niet in de harde wereld! De wetenschappers die het gerucht makende nicotinoïden-onderzoek hebben gepubliceerd, hebben destijds het Ministerie van Economische Zaken (waaronder het natuurbeleid ressorteert) gebeld en aangeboden één en ander te komen uitleggen en toelichten. Dat hoefde niet, heeft het ministerie geantwoord, want wij hebben onze eigen Dienst Landbouwkundig Onderzoek en ons eigen onderzoeksinstituut Alterra en wij hebben trouwens geen behoefte meer aan nieuwe kennis. En dicht sloeg de deur, recht in het gezicht van de verbouwvereerde onderzoekers. Dit toont toch aan dat wetenschappelijke kennis alleen ontoereikend is om een onwelgevallige boodschap geaccepteerd te krijgen. Daarvoor heb je goed van de tongriem gesneden, goed geïnformeerde en vasthoudende types nodig, die in staat zijn wetenschappelijke feiten te vertalen in te nemen maatregelen. Die kunnen uitleggen en motiveren. En die in staat zijn beleidsmakers en beslissers te doordringen van de urgentie. Ook dat is 'educatie'.

Wat de natuur nodig heeft is een eigen driehoek: Bescherming, Onderzoek en... Educatie 2.0. Alleen een hecht BOE-verband is in staat om voor de natuur de kolen uit het vuur te halen.

In eerste instantie zou ik de pijlen van dit natuurverband willen richten op vier sectoren: (1) de burger, (2) de agrarische sector, (3) de recreatiesector en (4) het openbaar bestuur. De burger wordt in toenemende mate aangesproken op zijn participatie. De meeste mensen zijn misschien nog wel bereid om hun handen uit de mouwen te steken. Vo-

gelwerkgroepen - om slechts één voorbeeld de geven - willen best de resultaten van hun inventarisaties en hun kennis van de lokale avifauna ter kennis brengen van de gemeentelijke overheden. Maar zij moeten dan ook over de kennis en vaardigheden beschikken om wethouders, gemeenteraadsleden en ambtenaren te doordringen van het belang van zeldzame, bedreigde en van algemene soorten (keep common birds common). Dit vraagt om een overtuigend verhaal over het belang van biodiversiteit en de rol van soorten daarin. Ook over de rol van het zeggekorfslakje, dat zo gemakkelijk belachelijk wordt gemaakt door onwetenden, maar dat een serieuze indicator is van ecologische kwaliteit.

De agrarische sector moet hoognodig bijgepraat worden over de goede intenties van natuurbeschermers en over het belang van een rijke biodiversiteit voor het tegengaan van plagen. Dat er boeren zijn die steen en been klagen over muizenschade, doet het ergste vrezende voor hun kennis van en begrip voor cyclische soorten in de natuur.

De recreatiesector moet doordrongen worden dat verzet vanuit de recreatieondernemers tegen natuurbescherming zaagt aan de tak waarop die ondernemers zelf zitten. Natuur is voor campinghouders, fietsenverhuurders, outdoor winkeliers en uitbaters van pannenkoekhuisjes geen bedreiging, maar juist een unique selling point.

Overheden hebben baat bij de belangeloze inzet van al diegenen die hun vrije tijd graag buiten doorbrengen. Die zijn de oren en ogen in het veld en kunnen constateren of er onregelmatigheden plaatsvinden. Zij zijn de ambassadeurs van het beleid en het beheer. Maar de overheden moeten dan wel diets worden gemaakt dat zij een meldpunt in de benen moeten houden waar de burgers hun signalen kunnen afgeven en kunnen controleren of er adequaat op gereageerd wordt.

Bij alle vier de doelgroepen moet in ieder geval het kwaad bestreden worden dat 'ecologisch onbenul' heet: misvattingen over natuurlijk evenwicht, natuurlijke vijanden, plaagsoorten, roofdieren, enzovoort.

Dit en veel meer valt allemaal onder het verzamelbegrip 'educatie/voorlichting'. Ik geef dit stroeve woord voor een beter, maar ik doel dus op al die activiteiten die het kennisniveau opkrikken, die het inzicht bevorderen in hoe de natuur in elkaar steekt en die de bereidheid vergroten om kwetsbare soorten en systemen te beschermen. Informeren, lobbyen, moti-

Reacties zijn welkom

Ik ben heel benieuwd hoe de lezer denkt over dit betoog. Tegenspraak brengt ons verder! Maar ook instemming en aanvulling verneem ik graag, zodat ik een verbeterde versie kan schrijven. Ook suggesties voor de vervolgaanpak zijn zeer welkom.

■ Hugh Gallacher

veren, overtuigen, uitleggen, interpreteren. Staatssecretaris Dijkzema heeft onlangs een goed voorbeeld gegeven van wat ik beoog: zij heeft een Natuurambitie Grote Wateren 2050 opgesteld: een 'wenkend perspectief' om natuurlijke processen op zes cruciale plekken (rivierengebied, zuidwestelijke delta, kustgebied, waddengebied, IJsselmeer en Noordzee) de ruimte te geven, ten goede van de natuur en ten goede van de mens. Zij wil met dit stuk een mentaliteitsverandering teweegbrengen en de besluitvorming beïnvloeden.

Er is op dit vlak veel werk aan de winkel. Als ik spreek van een BOE-verband, bedoel ik niet dat een nieuwe organisatie moet worden opgericht. Daarvan hebben we er al genoeg in het natuurwereldje. Bij de bestaande organisaties en instituten is in beginsel voldoende kennis aanwezig. Het gaat er nu om die kennis slim in te zetten. Ik pleit voor een nieuw nationaal contract, nieuwe afspraken, een hernieuwde taakverdeling en misschien ook wel een nieuwe toedeling van middelen, tussen beschermers, onderzoekers en voorlichters.

■ H.P. Gallacher, Slangenburgerweg 301, 7423 ZN Deventer, hughgallacher@hotmail.com

LITERATUUR:

Lack, D.L. (1954): The Natural Regulation of Animal Numbers. Clarendon Press, Oxford.